

Dileme nadaljnega razvoja gozdnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji – komentar

Sašo GOLOB*

V novi publikaciji s področja načrtovanja v gozdarstvu (GAŠPERŠIČ, KOTAR, MLINŠEK, POGAČNIK 1993 – v nadaljevanju Dileme) avtorji v uvodu ugotavljajo, da gozdnogospodarsko načrtovanje v Sloveniji ni niti vsebinsko, še manj pa organizacijsko dodelano. S svojim prispevkom želijo zbuditi razpravo, v kateri bi odgovorili na veliko nerešenih vprašanj, obenem pa izražajo globoko nestrinjanje z dosedanjimi poskusi alternativnih načrtovalskih pristopov, ki sta jih predstavila Gozdno gospodarstvo Postojna in IGLG (GOLOB 1992a, b). Zanimivo je, da v teh poskusih niso našli niti ene nove uporabne ideje, čeprav smo si vsi prizadevali zasnovati načrtovalski sistem tako, da bi naši gozdovi optimalno izpolnjevali svoje funkcije in da bi pri naših posegih vanje čim bolj upoštevali njihov naravni razvoj (večnamenska in sonaravna usmeritev gospodarjenja z gozdovi).

V Dilemah obravnavana kritika predlaganega načina načrtovanja (GOLOB 1992b) je stroga, vendar pa ni toliko argumentirana, da ne bi bilo mogoče ponovno razpravljati o nekaterih spornih točkah, ki jih zadeva. Toliko bolj, ker je bila metoda preizkušena na območju ljubljanskih gozdov (GOLOB 1993, KOVAČ, GOLOB 1993).

Izhodišče za načrtovanje razvoja gozdnih ekosistemov je po mnenju avtorjev Dilem **ekološka usmerjenost informacijskih sistemov**, s čimer se je seveda mogoče povsem strinjati. Pri tem je nedvomno osnovno vprašanje temeljne celice takega sistema in v Dilemah je jasno spoznano, da to ne more biti le neka ekološko heterogena upravna enota, kakršna je praviloma odsek. Potrebna je neka druga, bolj homogena enota, ki jo avtorji Dilem imenujejo

sestoj (str. 15), s čimer (okvirno) opredeljujejo značilno strukturirano organsko snov gozda, ki se na nekem kraju bistveno razlikuje od svoje okolice. V sistemu načrtovanja, ki smo ga predlagali, je temeljna celica (izraz negovalna enota v tem kontekstu ni bistven) definirana na zelo podoben način (GOLOB 1992b, str. 364), le da sta ji dodani še rastiščna in gospodarska komponenta. Razlika med temeljnimi celicami obeh načrtovalskih pristopov je torej predvsem v izrazu okvirno, ki pa v Dilemah ni dovolj pojasnjen. Najbolj nedvoumno je mogoče to razliko opredeliti na konkretnem primeru. Predlagam objavljeni primer gozdnogojitvenega načrta za kmetijo Pušner (KOLAR 1992), ki v Dilemah ni bil kritiziran in je torej nepristranski. Razjasnitev razlike med negovalno enoto in sestojem na tem primeru bi bila zelo dobrodošla, saj se je doslej pokazalo, da je povprečna površina sestojev, ki jih izločajo v razvojni skupini na Oddelku za gozdarstvo BF (HLADNIK 1993) in tistih, ki smo jih izločali doslej na IGLG, zelo podobna povprečnim površinam negovalnih enot v gozdnogojitvenih načrtih, ki so nam bili poslani na IGLG z gozdnih gospodarstev l. 1991 (GOLOB 1992a).

Drug pomemben načrtovalski problem je zahteva po **stalnosti** načrtovalskih enot, ker je le tako mogoče v daljših časovnih razdobjih spremljati razvoj gozda, ki se spreminja pod vplivom naravnih motenj in naših posegov vanj. Pri tem je treba nujno upoštevati tudi spremembe v krajini, saj se je gozdnatost v času ene generacije gozdnega drevja v Sloveniji izjemno spremenila, zdajšnje razporejenosti gozdov v krajini pa iz izkušenj iz preteklosti ni mogoče pojmovati kot dokončne. Prostorske enote z izjemno vrednimi krajinskimi in gozdno-krajinskimi informacijami, ki so se doslej najmanj spremenile, so katastrske občine,

* Mag. S.G., dipl. inž., gozd., Gozdarski inštitut Slovenije, 61000 Ljubljana, Večna pot 2, SLO

v gozdarstvu pa oddelki, ki potekajo čez celoten prostor ne glede na trenutno gozdnatost. V sistemu, ki ga predlagam, nikakor ne rušim tradicionalnih oddelkov in je zato vedno mogoča primerjava s preteklostjo na tej ravni. (Za prihodnje rodove bi bile v ta namen zelo koristne tudi stalne vzorčne ploskve.) Vprašljivi pa so glede stalnosti tisti odseki in z njimi povezani gospodarski razredi ali celo gozdnogospodarske enote, ki so bili izločeni na podlagi lastništva, saj nas zgodovina in zdajšnja izkušnja uči, da je lastnina spremenljiva. (Čampa – 1993 je za območje ljubljanskih gozdov npr. ugotovil, da si kar tretjina lastnikov želi svoje gozdove prodati.)

Stalnost gospodarskih razredov je vprašljiva tudi zaradi tega, ker z njimi ne želimo le spremljati razvoja gozdov na neki površini, pač pa v večih desetletjih zaporedoma usmerjati oz. določati razmeroma natančne cilje za vso površino, ki jo pokrivajo. Te naloge pa gospodarski razredi po preteku dovolj dolgega časa ne bodo mogli več dovolj dobro opravljati, saj bodo glede zgradbe gozdov pa tudi glede splošno koristnih funkcij praviloma postajali čedalje bolj heterogeni. Stalnost gospodarskih razredov je torej res relativna in če razmišljamo v dovolj dolgem časovnem razdobju, to v bistvu pomeni, da so spremenljivi.

V zvezi s problemom spremljivosti je tudi očitek (Dileme, str. 38) o zmožnosti trditve, da se informacije o gozdovih zaradi njihovega razmeroma počasnega razvoja počasi spreminjajo, ki je iztrgana iz konteksta, v katerem govorim o tem, da je mogoče pri organiziranosti, ki jo predlagam, sproti evidentirani spremembe v gozdovih v ekološko-prostorskem smislu (GOLOB 1992b, str. 364). Strinjam se, da se lahko znotraj temeljnih ekološko-gospodarskih celot nekateri ključni parametri precej spremenijo že v razmeroma kratkem času, vendar pa le-te kot prostorsko opredeljene celote vztrajajo v svoji obliki dlje časa, njihove meje pa se spremenijo letno največ na površini enega odstotka. Sprotna prostorska in vsebinska spremljava ob kontroli sečišč je pomembna zaradi tega, ker je prostorska členitev gozda zamudna in bi jo morali sicer opravljati vsakih deset let. Zgled s hitrostjo »obračanja« lesnih zalog

(tudi če pustimo ob strani veliko intenziteto sečnje, s katero zlepa ne bomo povečali lesnih zalog, čeprav bi moral biti to tudi eden izmed ciljev sonaravnega gospodarjenja) v tem kontekstu ni objektivni, saj z redčenji v odrasčajočih in odraslih gozdovih ne spreminjamo integritete in horizontalne razprostranjenosti sestojev. Takšni gozdovi pri nas prevladujejo že zdaj, s težnjo k čim večjemu deležu odraslih gozdov pa bodo tudi v prihodnje.

Vredna razpravljanja je tudi trditev, da gre pri evidentiranju sečenj zgolj za ekostemski vidik, za informacijo o vplivu sečenj na gozdni ekosistem (Dileme, str. 40). Pred stotimi leti sečenj prav gotovo niso začeli evidentirati iz tega vzroka, saj pojem ekosistema tedaj sploh še ni bil poznan, prav tako pa so bili pred štiridesetimi leti za začetek evidentiranja sečenj v zasebnih gozdovih v ospredju drugi, tuji ekonomski razlogi. Čeprav bi bilo za spoznavanje reakcij različnih gozdnih ekosistemov na odvzem specifično strukturirane organske snovi iz njih dovolj proučevati le določeno število izbranih dovolj velikih vzorčnih ploskev, se ne zavzemam za opustitev ocenjevanja odvzete organske snovi iz naših gozdov, česar tudi nikjer nisem zapisal; vprašanje je le, ali bomo ob omejeni gozdarski službi pri tem lahko povsod dovolj natančni in ali ne bomo tega počeli v škodo drugih, prav tako pomembnih ali še pomembnejših nalog. Z zornega kota tolikokrat omenjene polifunkcionalnosti je namreč bolj pomembno kot spremljati tokove, poznati in spremljati stanje različnih struktur gozdov v prostoru in času in jih primerjati z optimalnimi glede funkcij, ki jih gozdovi opravljajo. Če pogosto kritiziramo gozdarja, ki mu je »ušlo« nekaj posekanih kubikov, pa le malo kritiziramo pomanjkljive evidence o prostorski razprostranjenosti gozdov. V testnih območjih, ki smo jih obravnavali v zadnjem času, smo povsod ugotavljali velik razkorak med površinami, ki smo jih zaznali z aerofotointerpretacijo in površinami po gozdnogospodarskih načrtih. (V območju mesta Ljubljana v načrtu ni bilo obravnavanih 20% gozdov, v predelu Alp pa kar 50% gozdov.)

Trditev, da je pri načrtovanju potreben le razmišljujoč in motiviran inženir (generalist)

(Dileme, str. 37), je v nasprotju z organizacijo živih bitij v gozdu oz. z informacijskimi sistemi narave, ki bi jih bilo treba posnemati tudi po mnenju avtorjev Dilem (str. 8, 12). V naših gozdovih res prevladujejo generalisti (npr. bukev med drevjem ali ščinkavec med ptiči), vendar pa ti niso dovolj uspešni pri zapolnjevanju vseh ekoloških niš, ki se porajajo v življenju gozda. V splošnem velja, da so razvitejši gozdovi bolj pestri od nerazvitih in imajo več specialistov. Brez teh torej v naravi ne gre in če se želimo integrirati vanjo oz. v njej ukrepati tako, da bo njen odziv ustrezen tudi našim ciljem, moramo specialistom nameniti dovolj pozornosti in upoštevati njihove izsledke.

K neposredni uporabi izdelkov in znanja specialistov – fitocenologov pri načrtovanju spada sporno preresovanje gozdnih združb s karte merila 1:10 000 na delovno karto merila 1:5 000 in hkratno posvetovanje z njimi. Naše izkušnje kažejo, da mej gozdnih združb ob izločanju negovalnih enot zaradi neuskkljenosti s sestojnimi mejami sicer ne moremo povsem upoštevati (prim. GOLOB 1993, str. 112–113 in GOLOB 1980, str. 10–15), toda rastiščna karta je vendarle osnova, ki se je načrtovalec ne bi smel izogniti. K specialističnemu znanju spada tudi izdelovanje sestojnih kart s pomočjo aerofotoposnetkov, saj je znano, da za to delo nimamo vsi enakih psihofizičnih sposobnosti. Če teh kart pri načrtovanju ne uporabljamo, je delo bistveno manj učinkovito, prostorsko manj natančno in najbrž tudi vsebinsko manj kakovostno, saj se moramo preveč osredotočati na mejo sestojev, ki jih opisujemo.

V Dilemah je način načrtovanja, ki sem ga predstavil le kot eno od možnih opcij, pogosto označen kot nevzdržen, neživljenjski, nesprejemljiv, neuresničljiv in nestvaren. Hiter izračun pa pokaže, da bodo težave tudi z uresničljivostjo sistema, ki ga je mogoče razbrati iz obravnavane razprave. Pri zdajšnjih normativih za gozdnogojitveno (pribl. 10 ha na dan) in gozdnogospodarsko načrtovanje (pribl. 23 ha na dan) bi ob zahtevi, da je treba v petih letih izdelati gozdnogojitvene načrte za vse gozdove (95. člen Zakona o gozdovih 1993) letno potrebovali 20 000 terenskih delovnih dni gozdarskih inženirjev za gozdnogojitveno

in 4350 za gozdnogospodarsko načrtovanje. Ob stotih terenskih dneh letno to pomeni, da samo za to delo potrebujemo 243 inženirjev.

Pri obravnavi kontrole pri gospodarjenju z gozdovi so se avtorji Dilem izognili spremembam, ki jih prinaša novi Zakon o gozdovih. V prejšnjem sistemu je gozdarska inšpekcija nadzirala odgovorne osebe, vodje temeljnih organizacij, ali gospodarijo po načrtu, in proti njim tudi ukrepala. Obstajale so torej tri med seboj ločene funkcije: načrtovanje, izvajanje (podjetništvo) in inšpekcija. Če bi privzeli isti vzorec, bi morala inšpekcija zdaj ukrepati proti delavcem javne gozdarske službe, če načrt ne bo v popolnosti uresničen. To pa je nesmiselno, ker (1) je neracionalno, da javna služba kontrolira javno službo in (2) po novem zakonu lastnikov ni mogoče prisiliti v sečnjo, razen iz varstvenih razlogov.

VIRI

1. Čampa, L., 1993: Javni interes in problematika lastništva v gozdovih Zelenega pasu Ljubljane. V: Mestni in primestni gozd – naša skupna dobrina. ZDIT gozdarstva in lesarstva Slovenije, IGLG, Ljubljana, str. 80–96.
2. Gašperšič, F., Kotar, M., Mlinšek, D., Pogačnik, J., 1993: Dileme nadaljnega razvoja gozdnogospodarskega načrtovanja v Sloveniji. Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, Ljubljana, 50 str.
3. Golob, S., 1980: Gospodarjenje z gozdom ob sušenju jelke na Konjiški gori. Strokovna naloga, Celje, 36 str.
4. Golob, S., 1992a: Analiza gozdnogojitvenega načrtovanja v Sloveniji in njegova vloga v prihodnosti. Gozdarski vestnik 50(1): 14–23.
5. Golob, S., 1992b: Gozdnogojitveno načrtovanje s pomočjo prostorskega informacijskega sistema. Gozdarski vestnik, 50(7–8): 363–368.
6. Golob, S., 1993: Načrtovanje v gozdovih Zelenega pasu Ljubljane. V: Mestni in primestni gozd – naša skupna dobrina. ZDIT gozdarstva in lesarstva Slovenije, IGLG, Ljubljana, str. 106–125.
7. Hladnik, D., 1993: Rekapitulacija povprečnih površin sestojev v izbranih gozdnogospodarskih enotah. Neobjavljeno.
8. Kolar, I., 1992: Gojitveno in sečnospravilno načrtovanje v nazarskem gozdnogospodarskem območju. Gozdarski vestnik 50(1): 24–28.
9. Kovač, M., Golob, S., 1993: Gozd in drevje v mestni krajini Ljubljane. V: Mestni in primestni gozd – naša skupna dobrina. ZDIT gozdarstva in lesarstva Slovenije, IGLG, Ljubljana, str. 66–79.
10. * 1993: Zakon o gozdovih. Uradni list Republike Slovenije št. 30, str. 1677–1691.